

HOE STAAT DE NEDERLANDSE LANDGEIT ERVOOR?

door E. Hazebroek, Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Kasteel Broekhuizen, Leersum

Het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (Leersum) houdt zich bezig met het fokken van geiten. Dat zal op het eerste gezicht wel enige verbazing wekken, zodat een toelichting wel op zijn plaats is. Bij het beheren van natuurreservaten wordt in toenemende mate gebruik gemaakt van landbouwhuisdieren om de vegetatie in de gewenste samenstelling te houden of zich te laten ontwikkelen. Bij voorkeur wordt hierbij gebruik gemaakt van huisdierrassen die van oudsher gewend zijn te leven van wat de natuur hun te bieden heeft en die goed aan het klimaat zijn aangepast. De rassen uit eigen land komen hiervoor het eerst in aanmerking. De verschillende rassen van het heideschaap en de landgeiten zijn de enige primitieve rassen die Nederland nog overgehouden heeft.

De historische rassen van het heideschaap zijn bij verschillende verenigingen en natuurbeschermingsinstanties in goede handen. Maar de monumentale Oudhollandse geit zou stilletjes verdwenen zijn als A.C.V. van Bemmelen niet in 1958 één paar van deze dieren vanuit het Goois Natuurreservaat naar Diergaarde Blijdorp had gebracht waar een kleine fokgroep werd gevormd. In 1968 werden de door inteelt verzwakte en misvormde exemplaren uit deze groep opgeruimd; de rest werd bij anderen ondergebracht om uiteindelijk in 1971 bij het RIN terecht te komen. De groep bestond toen uit drie volwassen bokken, vier volwassen geiten, twee geiten en vier boklammen. Zuivere doorfok met deze dieren leek niet mogelijk, want er waren nogal wat gebreken: alle dieren leden aan heupdysplasie en hadden een zwak beenwerk; sommige hadden dikke gewrichten en een x-vormige stand van de voorbenen, een geit bleek onvruchtbaar, twee erg slechte boklammen werden voor de fok uitgesloten en een bok en geit waren al te oud voor de fok. Besloten werd om uitteelt toe te passen; bij de geiten werd een bok gezet die wel wat weg had van dit type en voor de bokken werden zes geiten gekocht. Er werd een stamboek bijgehouden waarin de afstamming van ieder dier werd geregistreerd.

Om een beeld te krijgen van het type geit dat vroeger in Nederland voorkwam deed mevrouw M.C. Vreeswijk-Arends voor ons een onderzoek naar afbeeldingen van geiten op schilderijen en prenten. Daartoe werd een groot aantal foto's en reproducties verzameld, opgeplakt en in ordners gedaan. Het materiaal werd chronologisch opgeborgen om een eventuele opvolging van verschillende typen te kunnen opsporen. Zo op het oog leken er geen verschillen aanwezig, maar de aantallen, behalve die van de 17e eeuw, waren te klein om hierover zeker te zijn. Wel leek het erop dat de weinige na 1900 verzamelde afbeeldingen Saanengeiten te zien gaven.

De verdeling van de gevonden afbeeldingen over de eeuwen was als volgt:

eeuw	bokken	geiten
15e	1	2
16e	13	15
17e	33	56
18e	9	15
19e	10	28
20e	12	9
Totaal	78	125

Van deze dieren werd het al of niet aanwezig zijn van bepaalde kenmerken in tabelvorm weergegeven:

kenmerk	Bokken	geiten
klokjes	2	0
langharig	57	21

kortharig	18	97		
Wit of grijs		13	20	
zwart	3	0		
bruin, beige of donker		5	30	
bont	25	40		
pruik		48	10	
sik	78	108		
ongehoord	0	3		

Bij de bokken kromden de hoorns meestal eerst naar achteren om met een fraaie slag zijdelings te gaan, bij de geiten bogen de vrij korte hoorns recht naar achteren.

Als aanvulling op dit schilderijen- en prentenonderzoek vindt men in de literatuur nog de volgende gegevens:

H. A. Kroes (1921, pag. 168): 'De Inlandsche geit, daaronder hebben wij te verstaan een mengelmoes van, in verschillende provinciën voorkomende, geiten, die niet kenmerkend van elkaar te onderscheiden zijn. Toch sprak men nog wel van b.v. Drentsche en Zeeuwsche geiten. Noch in kleur, noch in andere kenteekenen, hadden deze dieren iets bijzonders, doch ze kwamen voor in verschillende variaties, dikwijls gehoord doch ook onghoord; de beharing is dan eens kort, doch ook wel meer lang vooral bij de bokken (...). De lichaamsontwikkeling vertoont meestal den sterk uitkomende melkvorm, gelijkend op het melkschaap, dikwijls met sterke uierontwikkeling (vaak hangulier) en gebrekkige beenstanden'.

Wesselon (1970) schrijft over deze geiten: 'De geiten waren van het type landgeit, zoals ze in geheel Europa werden gehouden, zeer variabel in kleur en type. Allerhande kleuren trof men aan, meest bont, grijs, blauw, zwart en wit. De dieren met kleur waren ver in de meerderheid. Hoewel er ook wel witte exemplaren voorkwamen was dit aantal gering. Ook waren de meeste geiten in die tijd gehoord, omdat men in de gedachte leefde dat gehoorde geiten sterker waren dan onghoorde'.

Tenslotte nog enkele beschrijvingen van Zeeuwse geiten. II. J. Maash e.a. (1958) pag. 33. Seeländer Landziege: Gehört, frühreif, Haar dicht, kurz, wollig fahl und fahlbont, schwarz und schwarzbunt. Jahresmilchleistung: 450 kg, Milchfett 5%.

S. de Jong & zn. (Clason 1980) geeft aan de hand van een onderzoek van de heer Zwagerman uit 1923 aangevuld met eigen gegevens een goede beschrijving van dit ras. Hij vermeldt hierin dat niet-verwaarloosde dieren een normale krachtige lichaamsbouw vertoonden, zonder grove exterieurgebreken. De dieren waren middelmatig groot tot vrij klein, met een vrij zware korte kop en hals, naar verhouding van de grootte een diepe en brede borst, een enigszins kort maar goed gezond en diep lichaam, kort en vrij vierkant kruis en een matig ontwikkelde uier. De schofthoogte bedroeg 66 cm. Alle mogelijke kleuren kwamen voor. Vaal, vaalbont, zwartbont en grijsbont het meest; wit was zeldzaam. Minstens 90% van de geiten was gehoord en kortharig. De beharing was volledig en dicht.

Tot zover de literatuur. De beschrijving van de Zeeuwse geiten komt vrij goed overeen met het type geit dat wij fokken, maar enkele kenmerken die we ook op de schilderijen en prenten aantreffen zijn nog onvermeld gebleven zoals de wat opgewipte neus en vooral bij de bokken het heel duidelijk hoge voorhoofd.

Resumerend kan gezegd worden dat de Nederlandse landgeiten middelgrote, stevig gebouwde, gehoorde geiten waren met vrij korte poten. De beharing kan zowel lang als kort zijn en de bonte dieren zijn in de meerderheid in de kleuren zwart, bruin en grijs, daarnaast komen beige, witte en zwarte dieren voor. De kop is vrij kort, met een hoog voorhoofd, bij de bokken vaak voorzien van een bokkepruik, een wat opgewipte neus en een sik.

Met dit beeld voor ogen gingen we fokken. De aangekochte rasloze geiten gingen samen met de raszuivere bok Ezechiël naar de Mariapeel om het werk te doen waarvoor ze bedoeld waren: het opruimen van boomopslag uit natuurterreinen. De rasloze bok Thijs dekte in Leersum de landgeiten. Eind 1972 werden de bokken gewisseld; Thijs werd verkocht, de raszuivere bok Mozes ging naar de Peel en Ezechiël dekte de nakomelingen van Thijs. De nog aanwezige geiten zijn in verschillende groepen gesplitst, geprobeerd is de dieren zo te verdelen dat geiten die nauw aan elkaar verwant zijn, zoveel mogelijk in één groep zijn geplaatst.

Op de in augustus 1980 gehouden bijeenkomst werden 10 boklammeren van de lichter 1980 uitgezocht om voor de nodige vervanging te zorgen. Besloten werd niet verder met uitteelt door te gaan. Door een goede selectie en teeltkeus van de nu aanwezige geiten moet het mogelijk zijn het ras te bewaren. Hiertoe zal in principe van iedere dekbok per jaar minstens één boklam aangehouden moeten worden, om via een opschuifstelsel, zoals dat is uitgewerkt door Minkema (1976) de inteelt binnen aanvaardbare grenzen te houden.

De verdeling van de nog aanwezige geiten is op dit moment als volgt:

Kinderboerderij Hilversum

Eigenaar	M/v	nr	naam	geb		
Kinderboerderij Hilversum				M	111	'79
	V	194	Geesje II	'79		
	V	196	Grietje	'78		
	v	66	Geesje	'75		
Mariapeel SBB Weil			m	195	Timmy	'79
	V	27	Vr. Lievegoed	'70		
	V	68	Emma II	'75		
	V	82	Esula	'76		
	V	84	Elma	'76		
	V	85	Euphrasia II	'76		
	V	134	Kaatje	'78		
	V	136	Evane	'78		
	V	172	Thea	'79		
	V	173	Teuntje	'79		
	V	185	Moortje	'79		
Mariapeel SBB wei II			M	105	Thomas	'77
	V	77	Jasmijntje	'75		
	v	86	Josje	'76		
Leersumse veld (SBB)			v	62	Elodea	'74
	V	188		'79		
	v	189		'78		
Flevohof			M	220	Arie	'80
	V	158		'78		
	v	166	Koosjell	'70		
Zeeland SBB			M	72	Kees	'75
	V	157	Greet	'71		
	V	17	Telekia	'72		
	V	39	Maartje	'73		
	V	43	Ello	'73		
	V	161		'76		
	V	122		'76		
	V	167	Eelkje	'78		
	V	149		'78		
	V	163	Elly	'78		
	V	175	Tineke	'79		
	V	213		'80		
	V	211		'80		
	V	208		'80		

V	206		'80		
V	210		'80		
V	209		'80		
V	207		'80		
v	212		'80		
M. Koestal	v	217	Akelei	'80	
Mevr. Jansen	m	94	Karel	'76	
V	216	Aster	'80		
V	200	Ellie	'79		
H. Lenting	v	199	Meggie	'78	
Zelderdijk	v		Alina	'80	
Dijkstra	v	219	Jopie	'77	
Nienoord Leek	m	180	Frederik	'78	
V	33	Marianne	'73		
V	19	Erica	'72		
V	103		'77		
V	203		'80		
V	204		'80		
Haarlerberg	SBB	M	129	Eriophorum III	'77
V	90	Witje	'76		
V	192	Emma II	'78		
V	193	Elma	'79		
v	202		'78		
Hr. v.d. Zijl	M	183	Sytze	'79	
V	164	Femke	'78		
V	214		'80		
K. Kleine	M	88	Bertrand	'76	
v	215	Anke	'80		

Literatuur

de Jong & Zn. S. - 1980. in A. Clason (Red.). Zeldzame huisdierrassen. pag. 123-127. Thieme Zutphen.

Kroes, H. A. -1921. Huisdierenteelt deel III. Erven A. de Jager, Groningen.

Maash, H. J., E. Wiesner en II. Marks - 1958. Zucht und Haltung der Ziege. Deutscher Bauernverlag, Berlin.

Maathuis, F. J. G. -1977. Enkele veterinaire aspecten van dieren die grazen op cultuurlandschappen. Vakgroep Zoötechniek.

Minkema, D. -1976. Waarom en hoe zeldzame huisdierrassen bewaren. Zeldzaam Huisdier, 1 (2): 4-15.Groningen, Stichting zeldzame huisdierrassen.

Vreeswijk-Arends, M.C. -1974. Geiten op schilderijen en prenten. Intern rapport R.I.N.

Wesselson, J. W. -1970. Geiten, de Nederlandse geitenfokkerij in al haar facetten. N.V. Hovens Gréve, Steenwijk.